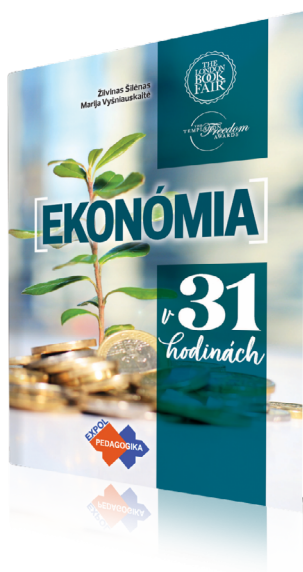

„Ľudia boli nútení zvyknúť si na dočasnú zmenu otváracích hodín obchodov bez možnosti nakupovať počas nedele. No ako sa hovorí, nič nie je také trvalé ako dočasné vládne opatrenie.“

Eva Schwarzová

www.iness.sk/podporte

/iness.slovakia

/instituteINESS

/INESSinstitute

/iness.slovakia

Mesačník
MARKET FINESSE vydáva:

INESS – Institute of Economic
and Social Studies
Na Vríšku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

DESIGNED BY V

Editorial

Richard Ďurana

Počty infikovaných koronavírusom nepustia a neexistuje racionálny dôvod pre pretrvávajúce núdzové stavy. Jeden z aktuálnych vtipov hovorí: „Koronavírus sa údajne prenáša peniazmi. To vysvetľuje, prečo je na Slovensku tak málo nakazených.“ Áno, zase peniaze. Hoci sme stále len na začiatku recesie, **už je Slovensko európskym lídrom v medzikvartálnom prepade HDP a tiež v prepade exportu.** Pre bežných ľudí sú tieto kategórie príliš abstraktné, veď čo už to len môže znamenať 18 % medziročný prepád v exporte. Najmä pri takom zákonníku práce, aký máme na Slovensku, ktorý neumožňuje podnikateľom pružne reagovať na situáciu na trhu. Pohľad za oceán, kde sa politici nemontujú do dobrovoľného vzťahu medzi zamestnávateľmi a zamestnancami, nám ukazuje, v akej situácii sa ocitne aj Európa, akurát s oneskorením spôsobeným dĺžkou výpovednej doby či predlžovaním adaptácie ekonomiky kurzarbeitom.

Jasné, slovenská vláda má na export asi taký dosah ako ja na štart Elonovej rakety Falcon 9. Mala by však robiť všetko preto, aby sa naplno rozbehla aspoň tá ekonomická aktivita, ktorá sa odohráva v rámci nášho teritória. A namiesto toho sa verejný aj odborný diskurz sústreďuje na **úplne zástupné témy, ako je zákaz nedeľného predaja.** Ide o zbytočnú facu ťažko skúšanej ekonomike. V našej novej publikácii **„Proti zákazu nedeľného predaja“**, ktorú nájdete na našom webe a ktorú dostali do svojich schránok všetci poslanci, vymenováme všetky negatívne dopady takejto opatrenia: prepúšťanie v obchodoch, zníženie dostupnosti čiastočných úväzkov, nižšie tržby aj výber DPH, zánik niektorých obchodov, či nabúranie rozbehnutých podnikateľských plánov. Negatív aj argumentov proti zákazu je, samozrejme, oveľa viac, aj mimo ekonomickej roviny, o mnohých z nich hovoria v novom vlogu **#NaVríšku** moji kolegovia.

Horúcou témou dnešných dní je **750 mld. záchranný fond Európskej únie**, z ktorého by malo na Slovensko priputovať 8 mld. eur. Obávam sa – na rozdiel od mnohých

– najmä politikov, že nie je príliš veľa dôvodov na oslavy. Časť tejto pôžičky únií (druhá budú granty) sa bude splácať novými alebo zvýšenými existujúcimi európskymi daňami počas najbližších 30 rokov. Ide o budúce dane, ktoré nám budú 30 rokov oslabovať potenciál hospodárskeho rastu. Či táto pôžička nebude napokon chronická bolesť pre celú európsku ekonomiku, ukáže čas. Druhou obavou nie je len splácanie pôžičky, ale aj jej použitie. Bude to vládne „hospodárske plánovanie“, teda vláda určí, aké sú priority a komu pomáhať? Alebo sa bude uvažovať aj o plošnej pomoci všetkým formou **zníženia – hoci dočasného – dane z pridanej hodnoty?** Druhé riešenie by bolo určite vhodnejšie vzhľadom na to, že stimuluje celú ekonomiku a pomôže okrem firiem aj nízkopríjmovým skupinám, napr. dôchodcom, ktorí platia zo svojich celkových príjmov/dávok na DPH relatívne najviac. Zároveň predstavuje nulový priestor pre korupciu či mylné rozhodnutia pri plánovaní, ktorý sektor a za akú cenu podporiť. Tejto témy sa dotýkame aj v článku Svet obchádza strašidlo štátnej pomoci, ktorý nájdete na [strane 11](#).

Ako sme už písali, INESS sa počas COVID19 uzatvorenia škôl pustil aj do online ekonomickeho vzdelávania. Čo bolo pred mesiacom a pol len skúškou dopytu sa ukázalo byť ako zmysluplný projekt a stovky učiteľov a študentov používajú našu **Ekonomiu na doma** v online vyučovaní či pri domácom individuálnom štúdiu. Mnohí nám píšú ďakovné e-maily a to sú pri našej práci veľmi dojímavé chvíľky.

COVID 19 obnažil množstvo problémov, ktoré sa v dobrých časoch podarilo skrývať pod pokrievkou. Aj v tomto Market Finesse sa venujeme mnohým dôležitým témam a sektorom: od zdravotníctva, cez vzdelávanie, verejné financie až po hmotné rezervy.

Všetkým vám prajem inšpiratívne čítanie, a tým, ktorí tiež radi pozerajú alebo počúvajú, aj sledovanie našich videí **#NaVríšku** a počúvanie podcastov INESS na DNES.

Richard Ďurana

Obsah

Robustný systém	3
Ak by som bol minister školstva	3
Nová éra v energetike?	4
Kto nájde odvahu zrušiť letné prázdniny?	4
Zase to šrotovné	5
Bude to drsné	6
Potrebujeme zavreté obchody?	6
Šetrenie nie je neslušné slovo	7
Čo s Kičurovými rezervami	8
Nie je poistenec ako poistenec	9
Tradičná veľká výmena	9
Ako spoplatniť vzdelávanie? Zdieľajme svoju budúcnosť!	10
Svet obchádza strašidlo štátnej pomoci	11
Evidenčné čísla treba vyliečiť komplexne	12
Publikácie	13
Projekty a podujatia	14
INESS knihy	15

Robustný systém

Martin Vlachynský

Novej vláde vôbec nezávidím. Prídete so zoznamom reforiem, opatrení a slušnou dávkou ambícií – a miesto toho ste požiarnikom, ktorého hlavnou starosťou je, aby tu o tri mesiace nebolo 20 000 nových bezdomovcov, aby chodili dôchodky a aby ste nemali polovicu zdravotníkov v karanténe.

Novej vláde vôbec nezávidím. Prídete so zoznamom reforiem, opatrení a slušnou dávkou ambícií – a miesto toho ste požiarnikom, ktorého hlavnou starosťou je, aby tu o tri mesiace nebolo 20 000 nových bezdomovcov, aby chodili dôchodky a aby ste nemali polovicu zdravotníkov v karanténe.

Nanešťastie pre politikov, v oblasti ochrany pred epidémiami si štát zachoval výhradný monopol a nemá sa moc na čo vyhovárať. Na konečné oznámkovanie podaného výkonu si počkáme, ale už teraz vieme, že jednotka to nebude. Zanedbané testovanie v kľúčových prvých týždňoch, nejasnosti v kompetenciách pri odberoch (dodnes majú problém dostať sa na testy ľudia bez auta), chýbajúce zásoby prakticky všetkých ochranných prostriedkov, online komunikácia na úrovni polovice 90-tych rokov, chaos v dátach a takto môžeme pokračovať.

Najhoršie však je, že štát nemal na COVID19 pripravený žiaden plán, a všetko sa robí za behu. Nie je dlhodobé plánovanie jedným z najčastejšie používaných argumentov, prečo štátny regulátor musí panovať nad „trhovým chaosom“? Ved' sa predsa nemožno vyhovárať, že tu „chýbajú kompetencie“, či „pevná ruka regulátora“, ako znejú obľúbené tvrdenia pri popisovaní problémov v slovenskom zdravotníctve.

V ťažkých nadchádzajúcich týždňoch a mesiacoch sa zide, že tu máme pripravenú (ale štátom nevyužitú – ďalší bod dole) sieť moderných súkromných laboratórií, kde sa môžete ísť otestovať. Že tu máme siete lekární, ktoré nám pošlú email, keď naskladnia dezinfekcie a rúška. Že časť nákladov, ktoré táto kríza vygeneruje v nemocniciach a poisťovniach, zhltnú aj ich akcionári.

Najhorší scenár je, že po tejto pandémie ostane slovenské zdravotníctvo tak zdevastované, že ho tí nenávidení súkromníci postupne opustia. Ako ho nedávno opustil jeden z najväčších svetových prevádzkovateľov záchranných služieb so storočím skúseností.

Z tejto krízy bude raz niekoľko hrubých kníh poučení. V jednej z

nich by mohlo byť poučenie o tom, že ak sa niekde tlačí kapitál a know how, bolo by škoda ich tam nepustiť. Čím viac hráčov a zdrojov v systéme je, tým je robustnejší. Verím, že nová vláda bude hľadať cestu na zvyšovanie konkurencie v systéme, nie jej znižovanie.

HN, 20.4. 2020

Ak by som bol minister

školstva

Róbert Chovanculiak

V programovom vyhlásení vlády za školstvo sa nachádza množstvo dobrých opatrení a ešte viac dobre mienených cieľov. Medzi tie prvé patrí optimalizácia siete škôl, otvorenie trhu s učebnicami, zjednotenie a zrovnoprávnenie financovania, zoštíhlenie úradov, či zjednodušenie zakladania materských škôl.

Z dlhodobého hľadiska však budú dôležitejšie tie druhé, dobre mienené ciele. Minister plánuje „aktualizovať, zatraktívniť a skvalitniť“ vzdelávanie na základných a stredných školách, „vyhodnocovať efektívnosť vynaložených prostriedkov“ a podporiť „otvorené formy moderného manažmentu škôl“. Otázka za milión je, ako toto všetko dosiahnuť.

Po rokoch sledovania školstva na Slovensku som skeptický k dvom postupom. Nevieť si dobre predstaviť, že sa ministrom podarí nájsť odhodlanie a silu na veľkú reformu školstva, ktorá by priniesla výraznejšie zemetrasenie pred katedrami. Nikomu sa do niečoho takého už nechce. Učiteľom, riaditeľom, zriaďovateľom a tým pádom ani ministrom. Ohlásiť najväčšiu reformu školstva je najrýchlejšia cesta, ako sa dostať na obrázky satirickej stránky Zomri.

Avšak rovnako nikam nevedie ani druhý postup. Zamerať sa na detaily a vylepšovať drobné parametre. Tu pridať hodinu dejepisu, tam ubrať hodinu hudobnej výchovy. Vyvolať verejnú diskusiu o tom akým písmom majú písať deti, alebo či sa ma vrátiť povinná branná výchova. Takéto zmeny prinesú mediálne pokrytie, ale vlak menom školstvo to ani minimálne nevychýli z jeho trajektórie.

Našťastie existuje aj tretia alternatíva. Je ňou umožnenie vzniku paralelného systému autonómnych škôl. Tie budú môcť učiť po svojom bez byrokracie štátnych vzdelávacích programov a šikany štátnej školskej inšpekcie. Šikovní a iniciatívni učitelia a riaditelia sa budú môcť realizovať. Pričom ostatní budú môcť pokračovať vo vyjazdených koľajach.

Niektor môže odvrnúť, že my potrebujeme zlepšiť aj zvyšnú časť školstva. A ja súhlasne odkývnem. Podme zlepšovať a tlačiť na kvalitu celého školstva, ale prečo pri tom súbežne neotvoríť možnosť tým, ktorí chcú zaradiť druhú alebo až piatu rýchlosť? A budme k sebe úprimní. Ak chcete robiť zmeny vo veľkom kolose, akým je školstvo, musíte nájsť zmeny, s ktorými bude súhlasiť veľké množstvo aktérov. A zmena, s ktorou súhlasí väčšina je spravidla žiadna zmena.

Autonómne školy nie sú žiadnym šíleným experimentom. Vo svete funguje množstvo príkladov. Majú ich v Austrálii, Kanade, Anglicku aj v USA. Práve z posledného menovaného štátu prichádza najviac výskumu. V priemere dosahujú o niečo lepšie alebo minimálne rovnaké výsledky v testovaniach ako klasické školy, zároveň však na tieto výsledky potrebujú nižšie výdavky. Navyše uspokojia nielen sledovačov PISA skóre, ale aj tých, ktorí v škole vidia viac ako len výsledky testov. Sú s nimi výrazne spokojní žiaci aj ich rodičia. A to predovšetkým tí, ktorí žijú v mestských getách a v znevýhodnenom prostredí.

Ak by som bol minister školstva, neváhal by som ani sekundu a siahol po autonómnych školách. Vytvorí relatívne málo odporu medzi rozšírenými záujmovými skupinami v školstve, môžu niečo naozaj dlhodobo výrazne zmeniť, môžu dať šancu šikovným a aktívnym ľuďom sa realizovať, sú odskúšané zo zahraničia a na koniec by som potešil aj svoje ego – niečo by po mne v školstve ostalo – na rozdiel od mojich mnohých predchodcov.

Denník N, 23.4. 2020

Nová éra v energetike?

Martin Vlachynský

Energetická časť v programovom vyhlásení vlády je s jednou stranou stručná.

Objavuje sa tam však to, na čakáme už roky: „Sústredíme sa na zvýšenie konkurencie na trhu s energiami ... Postupnou dereguláciou cien v súlade s platnou európskou legislatívou sa vláda zasadí o rozvoj konkurenčného prostredia.“

Vláda sa otvorene stavia na stranu deregulácie cien dodávok a širšiu konkurenciu dodávateľov. Na Slovensku síce formálne funguje konkurenčný trh dodávok elektriny aj plynu (so zhruba 20 dodávateľmi), no pre regulované ceny pre domácnosti a malé firmy sa v realite skôr podobá na atrapu konkurencie. Možnosti ponúkať inovatívne produkty sú značne limitované a tak sa dodávatelia predbiehajú skôr v centových rozdieloch

cien a rôznymi bonusmi a la kľúčová služba na telefón, ktoré nikoho veľmi nezaujímajú. Aj preto je miera zmeny dodávateľa na Slovensku dosť nízka.

Najmä v oblasti dodávok plynu konkurenciu zabíja aj (doterajšou vládou nútený) dumping trhu zo strany štátneho SPP, ktorý si straty v tomto segmente vynahrádza z iných, monopolných činností. Samozrejme, pero píše samo, horšie to bude s realizáciou. Minulé vlády nekazili trh s energiami kvôli iracionálnemu rozmaru, ale s jasným cieľom kupovať si voličov. Táto motivácia sa môže vyskytovať aj u súčasnej vlády. Nehovoriac o tom, že aktuálna kríza zvädza politikov k „sedliackym“ riešeniam problémov, ktoré môžu trh poškodiť. Typickým príkladom je koketovanie s myšlienkou prinútiť dodávateľov odpustiť poplatky za neodobratie elektriny (čo znamená len jediné prenesenie nákladov zo zákazníka na dodávateľa), čo môže znížiť konkurenciu na trhu.

Uvidíme, či sa podarí programový zámer zvýšiť transparentnosť rozhodovania Úradu pre reguláciu sieťových odvetví. Tento úrad vedený bývalým ministrom pôdohospodárstva za Smer pánom Jahnátkom je formálne nezávislý od vlády a drží mnohé regulačné kľúče od trhovej miešačky až do leta 2023.

Na zámere zvýšiť konkurenciu v prostredí môže spolupracovať – ale aj nemusí.

Energie portál, 25.4. 2020

Kto nájde odvahu zrušiť letné prázdniny?

Róbert Chovanculiak

Či sa nám to páči, alebo nie, jednou z hlavných funkcií základného školstva je babysitting. Starostlivosť o deti počas dňa, keď sú rodičia v práci. Ak sú deti doma, časť rodičov nemôže ísť do práce. Na Slovensku máme viac ako 400 tisíc detí na základných školách. To znamená, že máme prinajmenšom desiatky tisíc domácností, kde jeden z rodičov nemôže ísť do práce a zvyšovať HDP. Inými slovami tvoriť hodnoty, z ktorých následne platíme učiteľov, lekárov a sestričky. Znova to nie je otázka zachraňovania nejakej abstraktnej „ekonomiky“, ale veľmi reálna otázka toho, koľko ľudí bude trieť biedu a či bude dosť daní na vyplatenie dôchodkov.

Nebojme sa preto opýtať dôležitú otázku: kedy otvoríme školy? Nie som epidemiológ, preto mi neostáva nič iné, ako sa pozrieť

do zahraničia, ako k otváraníu škôl pristupujú.

Možno to niektorých prekvapí, ale už sú v EÚ krajiny, ktoré deti do škôl poslali. Napríklad Dánsko a Nórsko už otvorili školy pre najmenšie deti, aby mohli ísť rodičia do práce. Všetko za prísnych hygienických podmienok, vytvorenia menších skupiniek a väčších rozstupov medzi lavicami.

Potom máme krajiny, ktoré k tomu pristúpili opačne a plánujú otvoriť školy najskôr pre staršie deti. Sem patrí napríklad Nemecko a naši susedia z Rakúska a Česka. V Nemecku je plán začať od 4. mája. Rovnako v Rakúsku plánujú otvoriť stredné školy 4. mája, a následne po dvoch týždňoch by sa mali pridať aj základné školy. V Česku počítajú s otvorenými strednými školami od 11. mája. Samozrejme v tomto zozname nemôžeme vynechať Švédsko, ktoré školy ani plošne nezatváralo.

Na Slovensku sme zatiaľ k tejto téme pristúpili extrémne opatrne. Plán je otvárať školy až v poslednej, štvrtej fáze plánu. To je fáza, keď sa má vrátiť život do starých koľají. Niektorí odhadujú, že to možno môže byť aj niekedy v júni. To inými slovami znamená, že u nás sa najskôr otvoria múzeá alebo veľké obchody do 1000 metrov štvorcových ako škôlky, školy a univerzity. A pritom Slovensko sa môže hrdiť tým, že sme jednou z najmenej zasiahnutých krajín koronavírusom.

Ak by ostal v platnosti súčasný plán, tak by to znamenalo, že u nás deti nastúpia do školy na pár dni, možno týždňov a hneď sa môžu znova pobaliť a nastúpiť na výkon letných prázdnin. Deti proti tomuto postupu asi protestovať nebudú, ale musíme sa pozrieť aj na vedľajšie efekty – spomínané domácnosti, kde jeden z rodičov nemôže nastúpiť do práce.

Čo tak skúsiť na Slovenskú veľkú vec: oznámiť, že prázdnin si deti užili počas posledných týždňov dosť a mnohým rodičom už kvôli povinným celozávodným dovolenkám neostalo dostatok voľných dní na leto. Nehovoriac o tom, že ešte si nejaké týždne užijú. A následne umožniť deťom (a rodičom!), ktoré budú súhlasiť, nastúpiť počas letných prázdnin do škôl. Samozrejme za prísnych hygienických podmienok, rozstupov a aktívneho využívania školy v prírode.

Predtým ako to hneď zavrhneme, skúste sa zamyslieť, že prečo nie? Letné prázdniny sú peknou ukážkou zotrvačnosti v školstve. Vznikli ako racionálne opatrenie, keď rodičia viac potrebovali deti na poli ako učiteľia za lavicami. V čase post industriálnej spoločnosti, kde 3% ľudí pracujú v poľnohospodárstve nedáva tento dôvod zmysel. Len to nikto nemal odvahu zmeniť. Čo tak to skúsiť teraz, keď poslanie detí na prázdniny k starým rodičom bude ťažké rozhodnutie. Nehovoriac o tom, že učiteľia trávia týždne v školách aj počas letných prázdnin. Ako sami často upozorňovali, dvojmesačná dovolenka je mýtus.

SME, 28.4. 2020

Zase to šrotovné

Martin Vlachynský

Šrotovné, učebnicový prípad ekonomického nezmyslu, sa neustále vracia ako bumerang. Politikom sa hodí do každej doby.

Použilo sa v kríze 2008-2009, ale minulé vlád s ním koketovala aj na vrchole ekonomického boomu v roku 2017. Boom skončil, máme tu krízu a samozrejme, nápad na šrotovné opäť nemôže chýbať. Neostáva teda iné, než si zopakovať, prečo je to nápad zlý.

Predaj automobilov sa dramaticky prepadol. Ale neprepadol sa preto, lebo zákazníka prešla akási „chuť spotrebúvať“. Autá sa nepredávajú, pretože klesla ich užitočnosť, alebo si to pokojne nazvime ich produktivita. Pred pandémiou nám auto vyprodukovalo cestu do školy, do práce, na nákupy a k moru. Nateraz z toho ostal len zlomok. Keď sa z domu so záhradou presťahujete do paneláku, prestanete kupovať kosačky. Nie preto, lebo sa vám „nechce“ spotrebúvať, ale preto, lebo to nedáva zmysel.

Šrotovné toto nijak nezmení. Ale môže toho veľa pokaziť. Šrotovné je lepšie odkomunikovateľný ekvivalent podpálenia mesta s cieľom podporiť stavebníctvo. Nevzniká ním nová hodnota, práve naopak, príde k zničeniu kapitálu v podobe automobilov síce ojazdených, ale stále s kladnou hodnotou. Zákazníci šrotovné samozrejme využijú, ale je to len kvôli efektu obecnej pastviny – ten, kto šrotovné využije, získa na úkor toho, kto ho nevyužije, no zaplatí v daniach, či v zníženej kúpyschopnosti peňazí.

Toto opatrenie povedenie pravdepodobne len k časovému preskupeniu dopytu. V momente, ako sa ohlásí zámer zaviesť šrotovné, zákazníci obmedzia aj tie posledné nákupy áut, ktoré si naplánovali. Počas šrotovného nákupy zvýšia a po jeho skončení zase znížia pod normál. Celkový počet kúpených áut v dlhšom období ostane zachovaný. Podľa starších výpočtov šikovného študenta Masarykovej univerzity počet novo registrovaných vozidiel na Slovensku tesne pred šrotovným 2009 klesol oproti „normálu“ o 1070 vozidiel, počas šrotovného stúpol o 2700 a následne zase klesol o 1100 kusov. Čistý prírastok tak bol 500 automobilov za cenu 55-miliónového šrotovaného.

No aj dlhodobé zvýšenie predaja automobilov pomocou šrotovného by znamenalo jedinou vec – že spotrebiteľia umelo presunuli svoje zdroje z iných nákupov, či investícií. Šrotovné sa „nezaplatí“ výberom DPH z predaných automobilov, ako radi argumentujú politici. Toto DPH totiž na oplátku nebude vybraté z nákupov iných vecí, ktoré sa neuskutočnili. Ale to sú argumenty, ktoré poznáme minimálne od roku 1850, keď Bastiat vydal „Klam rozbitého okna.“ Snáď ich konečne pochopia aj politici.

HN, 4.5. 2020

Bude to drsné

Radovan Ďurana

Predstava, že odstránenie korupcie odkryje v rozpočte voľné miliardy, je naivná.

Hoci slovenskí poslanci schválili rozpočet so schodkom pol miliardy eur, Rada pre rozpočtovú zodpovednosť videla už pred príchodom koronavírusu schodok vo výške 2,4 miliardy eur.

Štátu majú podľa čerstvých prognóz vypadnúť tri miliardy a zároveň vzrásť výdavky na opatrenia. Takto nahrubo tak môžeme počítať minimálne s deficitom šesť až sedem miliárd, pričom RRZ ho odhaduje ešte vyššie na úrovni deväť percent HDP, ak nebudú prijaté kompenzačné opatrenia.

Pre porovnanie, v roku 2009 dosiahol deficit 7,9 percenta. Kým vtedy taký deficit vystrúhala končiaca vláda, tentokrát ho utrpi vláda čerstvo zvolená. To by mohlo byť znamienko nádeje, že už tento rok bude vláda nielen uvažovať o tom, ako podporiť/nebrániť ekonomickému rastu, ale aj ako začať prispôbovať výdavky o sedem percent nižším príjmom.

Guma v teplákoch

Dôvodov je viacero, a nie je ním mantra vyrovnaného rozpočtu, čo je obľúbený termín kritikov zľava. Ani súčasná pandémia nezastavila proces starnutia obyvateľstva. Naďalej potrebujeme dostať dlh v pomere k HDP čo najnižšie, aby sme si v budúcnosti mohli požiť na sľubované dôchodky.

Dva-tri roky vysokých deficitov a dlhová brzda praskne ako guma v teplákoch. Istotu, že nám investori vždy požičajú, tiež nemáme.

Na začiatok nízko visiace ovocie. Je jasné, že jedna strana v koalícii drží čierneho Petra, takže ak sa trinásť dôchodok nepodarí zrušiť, tak by sa mal aspoň odložiť na obdobie, keď si na jeho výplatu nebudeme musieť požičiavať. Koalícia však má ústavnú väčšinu, a tú dôchodkový systém potrebuje ako soľ. Zrušenie stropu dôchodkového veku síce dnešnému rozpočtu nepomôže, ale tým budúcim zachráni krk.

Deficit na úrovni sedem miliárd je obrovské sústo, s ktorým si vláda nemôže poradiť. Do programového vyhlásenia sa dostala spravodlivejšia valorizácia minimálneho dôchodku, čím vláda azda myslí návrat do pôvodného modelu. Že naviazanie rastu tohto dôchodku na priemernú mzdu je hlúposť, bude hádam každému jasné na konci tohto roku, keď priemerná mzda vzrastie napriek rastúcej miere nezamestnanosti a klesajúcim príjmom štátnej kasy.

Mimochodom, vzrastie len kvôli zvyšovaniu plátov vo verejnej správe. V súkromnom sektore by podľa odhadov IFP mala priemerná mzda kvôli korone klesnúť.

Krízový manažér!

Lenže odborári si s minulou vládou vyjednali luxusný desaťpercentný rast miezd na tento rok. Áno, mzdy vo verejnom sektore sa už vyšplhali na desať miliárd eur, každé štvrté euro verejných výdavkov je na výplatnej páske. Týmto smerom by sa mali pozeráť pohľady krízových manažérov, ktorí dostanú za úlohu škrtáť výdavky.

Rozhodne nebudú mať ľahkú úlohu. Predstava, že odstránenie korupcie odkryje v rozpočte voľné miliardy, je naivná. Zjavne si je toho vedomá aj vláda, ktorá v programovom vyhlásení priznáva, že zníženie daňovej medzery DPH nenaplní ministri financií vrecká okamžite.

Deficit na úrovni sedem miliárd je obrovské sústo, s ktorým si vláda nemôže poradiť, veď je to ekvivalent celej sumy starobných dôchodkov. Rozpočet sociálneho štátu, ktorý vypláca skoro sto dávok, výplatami živí 430 000 zamestnancov a dotáciami ďalšie desiatistice, jednoducho nie je robený do zlých časov. Pritom treba zdôrazniť, že zlé časy boli za rohom už pred koronakrízou, a k prepadu daňových príjmov by sme sa prepracovali tak či tak.

Hoci sú v tomto texte načrtnuté úspory rádovo za miliardu, nedá sa počítať s tým, že k výrazne nižšiemu deficitu sa dá dopracovať jednoduchým orezávaním slaniny. Napríklad kontrakt na stíhačky je podpísaný, platí za ne musíme aj tento rok.

Vláde ostáva jediná možnosť, tak ako po iné roky. Hýčkať si ekonomiku, aby tá začala opäť generovať dostatočné daňové a odvodové výnosy. Z toho vyplýva jednoduché odporúčanie. Nezvyšovať dane, ktoré ekonomický rast tlmia a odstraňovať prekážky, ktoré ho brzdia.

SME, 4.5. 2020

Potrebujeme zavretie obchodov?

Eva Schwarzová

Ľudia boli nútení zvyknúť si na dočasnú zmenu otváracích hodín obchodov bez možnosti nakupovať počas nedele. No ako sa hovorí, nič nie je také trvalé ako dočasné vládne opatrenie.

Túto skutočnosť svojím vyjadrením v prospech zachovania súčasnej situácie podporil aj premiér Igor Matovič, ktorý by

chcel vidieť zatvorené obchody počas nedele aj po koronakríze. Na prvý pohľad nevinné opatrenie prináša mnoho negatívnych dôsledkov naprieč hospodárstvom.

Tí, ktorí si to musia odpracovať

V prvom rade sa pozrime na skupinu obyvateľstva, ktorej má toto opatrenie pomôcť najviac – zamestnanci. Vďaka zníženému časovému fondu práce zanikajú pozície orientujúce sa na víkendové zmeny. Zamestnanci môžu pracovať menej hodín, čo spôsobuje pokles ich príjmov.

V súčasnosti každý štvrtý človek v produktívnom veku na Slovensku pracuje v sobotu alebo nedeľu. Sú to často skupiny obyvateľstva, ktoré víkendové zmeny preferujú. Medzi nich sa môžu radiť slobodné matky, študenti a iní, ktorí sa aj vďaka lepšie ohodnotenej práci počas víkendu snažia zvýšiť svoj životný štandard. Mnohí zamestnanci vnímajú ako výhodu aj prácu na dlhý/krátky týždeň, pri ktorej majú viac dní voľna. Obmedzenie otváracích hodín mení zabehnutý systém organizácie práce a možnosti pre zamestnancov.

Netreba zabudnúť, že obchody zďaleka nie sú jediné podniky pracujúce aj počas víkendov. Obmedzenie nákupov by tak postihlo iba jednu časť zamestnancov.

Názor spotrebiteľov už poznáme

Preferencie spotrebiteľov sme mohli vidieť každý víkend pred nákupnými centrami. Počas sviatkov, keď sa u nás nakupovať nedalo, volili cestu do zahraničia. Tento signál jasne ukazuje, že pranie zatvorených obchodov nevychádza od spotrebiteľov samotných. Nariadenie im túto prirodzenú voľbu upiera a môžu sa rozhodnúť ísť nakupovať za hranice, čo pre chod našej ekonomiky nepredstavuje ideálnu situáciu.

Ako protiargument vám môže napadnúť, že sme si zvykli na luxus, ktorý nie je potrebný. V tomto prípade si spomeňte napríklad na lekárov a iné profesie, ktoré majú pre dlhé služby výrazne obmedzený čas vyhradený na nakupovanie.

A čo na to podnikatelia?

Pozitívnu odozvu od podnikateľov čakať nemôžeme. Nariadenie pre nich predstavuje výpadok príjmov počas jedného z najvýnosnejších dní v týždni – investovaný kapitál, ktorý treba strážiť by sedminu roka stál ladom.

Slovensko sa okrem toho radí medzi víkendové destinácie pre zahraničných turistov. Počas týchto dní u nás turisti zvyknú utrácať najviac peňazí. Nariadenie by na tieto príjmy malo negatívny vplyv a atraktivita Slovenska by mohla klesnúť. Podniky, ktoré by dostali výnimku a mohli zostať otvorené, by z tejto výhody profitovali na úkor ostatných. Vzniká dvojaký meter, ktorý jedným pomáha a druhých obmedzuje na základe otáznych podmienok. Napríklad v prípade povolenia pre lekáreň by vznikla problematická situácia, keď vám lekáreň šampón predáť môže, ale drogéria nie.

Vzhľadom na výpadok príjmov môžeme očakávať zníženú investičnú aktivitu v sektore maloobchodu. Pracovná doba bez víkendov, otváracie hodiny a stanovenie zmien sú výhody, ktoré podniky ponúkali zamestnancom v konkurenčnom boji. Nariadenie túto konkurenciu, ktorá zvyšuje štandard zamestnancov, obmedzuje. Utrpí aj konkurencia v boji o spotrebiteľa, keď by podniky ich potrebám vyhovieť chceli, ale nebude im to umožnené.

Pomáha alebo ubližuje?

Ľudia sú rôzni, to čo vyhovuje jednému, môže druhému uškodiť. Preto v prípadoch, ktoré ovplyvňujú veľké množstvo rôznorodého obyvateľstva, je potrebné rešpektovať ich osobné rozhodnutie. Oni sami vedia, kedy a za akých podmienok chcú pracovať, podnikáť alebo nakupovať. Úlohou politikov je starať sa o trh práce takým spôsobom, aby generoval pracovné miesta aj pre ľudí, ktorí cez víkend pracovať nechcú alebo nesmú.

Denník E, 30.4. 2020

Šetrenie nie je neslušné slovo

Martin Vlachynský

Pandémia náhle zmenila mnohé zabehané vzorce v spoločnosti. Nezdravíme sa podaním ruky, nechodíme do školy, ani do krčmy. Mnohé sa zmenilo aj v hospodárskej politike.

Ešte donedávna sa neustále opakovali heslá o fiškálnej zodpovednosti, hodnote za peniaze, či o nadmernom plytvaní verejnými prostriedkami. Nie že by sme tu mali železnú fiškálnu disciplínu, to isto nie – prehajdakané „zlaté roky“ budú vo verejných financiách strašiť snáď ešte naše deti. No aspoň bola takto zarámčovaná verejná diskusia a politici sa museli krútiť pred otázkami novinárov.

Od marca je novou paradigmou rýchlosť a množstvo. Vznikajú infografiky s údajmi, koľko percent HDP dá tá a oná krajina na „pomoc“ ekonomike. Vlády sú novinármi kritizované nie za to, že plytvajú, ale za to, že miliardy nerozdávajú dostatočne rýchlo. Presné ciele pomoci nemôže stať v ceste, pretože ak podnikatelia nedostanú peniaze už včera, bude neskoro!

Chvilami to vyzerá, ako keby pandémia nenapadala len pľúca, ale aj ekonomický rozum. Biliónový peňazovod sa stal ekonomickým ekvivalentom pľúcneho ventilátora, ku ktorému sa všetci upínajú ako Svätému grálu, ktorý dokáže vzkriesiť mŕtvych.

Nie že by ekonomická situácia nebola vážna. Na mnohých grafoch sa museli meniť mierky, aby sa tam krivka krízy 2020 vôbec vtesnala. No predstava, že na navrátenie ekonomického rastu stačí vyhrať preteky v pomere rozdávanie peňazí k veľkosti HDP je mylná a nebezpečná.

Koronapomoc neprichádza z vesmíru. Nie je ničím iným, než len prerozdelením existujúcich súčasných alebo budúcich zdrojov v ekonomike – a v princípe je jedno, že tečie primárne cez tlačiarne ECBčky a nie cez zvýšené dane. Ani ECB nemá

čarovnú paličku na vytváranie hodnoty zo vzduchu a hodnota ktorú „vyrobí“ niekde inde zákonite zmizne.

Nie je to apel zastaviť akúkoľvek pomoc. Miliónom ľudí hrozí rýchly prepád do stavu chudoby, spoločenský posun, ktorý môže rozvrátiť krajiny viac ako COVID19. Pomoc musí smerovať na odvrátenie kolapsu krajiny, nie na budovanie ilúzie, že o mesiac sa vrátíme do stavu z januára 2020. Zároveň platí, že treba hľadať vnútorné zdroje. Hľadať ich v mzdách vo verejnom sektore, v neadresnom sociálnom systéme, v investíciách s nízkou hodnotou za peniaze, v nákupoch často zbytočných a drahých tovarov a služieb.

Slovo šetrenie nie je neslušné ani v kríze a nesmie zmiznúť z politického slovníka.

HN, 18.5. 2020

Čo s Kičurovými rezervami

Monika Budzák

O štátnych hmotných rezervách sme počuli najmä vďaka Kajetánovi Kičurovi. Toto meno bude ešte nejakú dobu spojené s netransparentným a nehospodárnym nakladaním s verejnými financiami počas koronakrízy. Štátne hmotné rezervy však existovali pred Kičúrom a budú aj po ňom.

Na ich fungovanie by sme si preto mali posvietiť. Táto štátna organizácia má za úlohu držať zásoby pre prípad krízových udalostí, ako je nedostatok potravín, prírodné katastrofy ako povodne či požiare, a podobne. Slovensko tak okrem často spomínaných zdravotných pomôcok skladuje aj protipovodňovú techniku či potraviny. Zaujímavé ale je, že štátne rezervy potravín drží len málo európskych štátov a aj tie ich opodstatnenosť neustále prehodnocujú. Práve na príklad potravín sa pozrieme bližšie.

Nemecko má viac ako 800 000 ton potravín v utajených skladoch

Ide prevažne o pšenicu, strukoviny a sušené mlieko. V minulosti sem patrilo aj mäso, či dokonca bicykle. Bolo to z dôvodu obáv blokády západného Berlína, ktorý by sa musel núdzovo zásobovať. Dnes je rozsah zásob oveľa menší. Napriek tomu kritici argumentujú, že v prípade krízy nemá štát premyslenú distribúciu potravín ani ich spracovanie. Kto a ako zabezpečí v prípade krízy logistiku tovarov na postihnuté miesta? Z pšenice sa zase musí vyrobiť múka a následne upiecť pečivo. Zaujímavé je aj to, že Nemecko svoje potravinové zásoby ešte nikdy

riadne nepoužilo. Výnimkou bola potravinová pomoc Kosovu v roku 1999 a spracovanie časti nekontaminovaného sušeného mlieka, na výrobu detskej výživy počas výbuchu v Černobyle. Išlo však o výnimky, keďže hmotné rezervy nie sú určené na takéto prípady. Nemecký najvyšší kontrolný úrad kritizoval aj výber potravín. Hoci Nemecko skladuje len zlomok druhov potravín oproti Slovensku, tamajší úradníci konštatovali, že nie sú nevyhnutné pre prežitie.

Lepším príkladom je Švajčiarsko

Švajčiari nemajú štátne sklady, ale povinnosť skladovať potraviny preniesli na výrobcov a dovozcov dotknutých potravín. Zabezpečujú tak ich lepšiu distribúciu v prípade krízy, keďže obchodníci na rozdiel od štátu bežne riešia logistiku potravín. To však nie je to, čo by sme chceli pochváliť. Za vyzdvihnutie stojí premyslený koncept, podľa ktorého sú rezervy neustále prehodnocované vzhľadom na potrebu a hospodárnosť ich skladovania. Kým na Slovensku sa vážne diskutuje o zaradení jahňaciny do štátnych rezerv, Švajčiari možnosť skladovať mäso zavrhlí ako príliš drahú. Nedávno rozhodli aj o zrušení zásob kávy, keďže je chudobná na proteíny, tuky a stráviteľné sacharidy a nespĺňa požiadavky na dodávku energie pre ľudský organizmus. Okrem toho má každý kanton vypracovanú analýzu rizík. Nie v každom regióne sú totiž ľudia ohrození rovnako. Niekde hrozia povodne, inde zemetrasenie alebo veterná kalamita. Podľa toho sa potom rozmiestňujú ale aj obstarávajú potrebné rezervy.

Ako to vyzerá na Slovensku?

Výber potravín je široký a na štátne rezervy sa radi obracajú výrobcovia, ktorí ich vidia ako poslednú záchranu na odbyť svojich výrobkov. Okrem spomínanej jahňaciny sa teraz hovorí opäť aj o sušenom mlieku, pričom v minulosti tieto plány stroskotali na tom, že výrobcovia sa nechceli podieľať na nákladoch obmeny zásob. Paradoxne pôsobí to, že štátne hmotné rezervy sami uvádzajú, že **nie sú určené na výkup prebytkov na trhu**. Odporuje to aj samotnej podstate rezerv. Slovensko má **85 % sebestačnosti** v produkcii mlieka, je preto pravdepodobné, že mlieko sa aj počas krízovej situácie dostane k svojmu odberateľovi. Nehovoriac o tom, že spotreba počas krízy klesá, preto aj sebestačnosť odvodená od priemernej spotreby mlieka počas „normálnych“ časov nehovorí nič o reálnej potrebe pre zvládnutie extrémneho nedostatku.

Štátne hmotné rezervy sú prekonaný koncept s mnohými chybami

Tento fakt si uvedomili aj mnohé vyspelé štáty, ktoré rezervy buď nedržia, alebo ich obmedzujú. Takým príkladom je aj susedné **Rakúsko**. Namiesto toho občanom odporúča, čo by mali mať doma uskladnené, aby prežili krízové obdobia. Na problematiku rezerv sa treba pozerať regionálne. Aj v najviac postihnutých krajinách koronavírusom nebol problém s potravinami plošný. Vždy išlo o jednotlivé ohniská nákazy, kde sa vyskytol problém so zásobovaním a týmito oblastiam pomáhali dopĺňať zásoby ostatné regióny.

Koronakríza ukázala, že medzinárodný obchod funguje aj so „zavretými“ hranicami a aj počas paniky sa police obchodov stihali dopĺňať. Najlepšou politikou hmotných rezerv sa tak ukázali supermarket a reťazce.

SME, 21.5. 2020

Nie je poistenec ako poistenec

Martin Vlachynský

Rozpadávajúce sa nemocnice, blúdiaci pacienti, neustále dofinancovávanie, dostupnosť mnohých špecialistov len na papieri... Akoby všetky tieto problémy slovenského zdravotníctva bledli do priesvitna v porovnaní s najväčším problémom, priam gigantom – konkurujúcimi si zdravotnými poisťovňami. Aspoň tak to vyzerá posledných 15 rokov, keď boj proti súkromným poisťovňam zabral nemalú časť politickej diskusie o slovenskom zdravotníctve. A zdá sa, že nová vláda mieni v tejto „plodnej“ činnosti pokračovať.

Kríza spôsobila veľký výpadok v zdravotných odvodoch. Riešiť sa dá len osekáním zdravotnej starostlivosti, alebo navýšením zdrojov v systéme. Ministerstvo zdravotníctva však prichádza s nápadom, že štát plne uhradí náklady na nákup zdravotnej starostlivosti len štátnej poisťovni a súkromným nech pošlú peniaze ich akcionári. Nemalá časť voličov, ktorí majú len matné, alebo vôbec žiadne predstavy o financovaní zdravotníctva, pokyvuje hlavou. Veď je to logické!

Predstavte si, že by si štát vo vašom meste otvoril Národnú pizzériu. Okrem toho, že by štát zakúpil priestory, pec a pizzérsku lopatu, za každú predanú pizzu by jej zo štátneho rozpočtu poslal 3 eurá. Akú šancu by proti nej mali súkromné pizzérie? Mizernú – a preto existujú pravidlá štátnej pomoci. Štát disponuje zbraňou, ktorú súkromník nikdy mať nebude – možnosťou zdaňovať všetkých a z vybratých peňazí dotovať „svojich“ zákazníkov.

Presne to teraz navrhuje ministerstvo zdravotníctva. Zatiaľ čo všetky poisťovne dostanú peniaze z odvodov prerozdelené podľa počtu a typu (rizikovosti) poistencov, štátna by dostala ešte bonus naviac z peňazí nás všetkých. Keďže štát posielala poisťovňam peniaze ako „platbu za poistencov štátu“ (odvody zamestnaných netečú cez štátny rozpočet), de facto by vznikli dve kategórie štátnych poistencov – poistenci VŠZP a poistenci zvyšných dvoch poisťovní. Mali by sme tak dvoch dôchodcov, dve mamičky, alebo dve deti, pričom za jedného z tejto dvojice by štát posielal na zdravotnú starostlivosť viac a za druhého menej.

Poznámka o tom, že veď nech si to akcionári sanujú zo zisku, by bola férová – za podmienky, že by platila pre všetkých. Teda že si diery vo financiách bude sanovať zo svojich ziskov, a nie z daní nás všetkých, aj VŠZP. Že na to nemá, lebo vyrobila pred štyrmi rokmi 112 miliónovú stratu? Tak to by sme si mali možno položiť otázku, načo potrebujeme štátnu zdravotnú poisťovňu, nie načo potrebujeme konkurujúce si poisťovne.

Práve konkurencia poisťovní je pre štát nepríjemným zrkadlom efektívnosti spravovania peňazí nás všetkých. Ak súkromníci dokážu zarobiť tam, kde štátna poisťovňa vyrába straty, niekde bude chyba. A to nepríjemné zrkadlo, ktoré chcú politici už 15 rokov rozbiť, ukazuje, kde by tá chyba mohla byť.

Činnosť INESS podporuje aj poisťovňa Dôvera.

HN, 28.5.2020

Tradičná veľká výmena

Martin Vlachynský

Od volieb ubehli tri mesiace a za tú dobu pribudlo nezamestnaných. Nie, nehovorím o koronakríze, to ešte len príde. Hovorím o tradičnej povolebnej Veľkej výmene.

Hádam najviditeľnejšie je to v zdravotníctve, hoci rezort v nasledujúcej úvahe nehrá žiadnu rolu. Riaditeľka Všeobecnej zdravotnej poisťovne, prakticky celý Inštitút zdravotnej politiky, šéf Národného centra zdravotníckych informácií a ďalší. Môžeme pri jednotlivcoch polemizovať prečo, za čo, na čo. Neboli všetci „smeráci“, neboli všetci neschopní, ani všetci nemali kauzy. Jednoducho, taký je po voľbách zvyk, či ste ľavica, pravica, konzervy, slniečkári či populistí – moje panstvo, moji ľudia.

Takýto systém je však veľkou slabinou štátnych podnikov, inštitúcií a agentúr. Je jedným z dôvodov, prečo podávajú neuspokojivé výkony voči svojim trhovým príbuzným, sú skostnatené a bezcieľne sa točiac v kruhu. Predstavte si, že by Volkswagen, Google alebo Berkshire Hathaway vymenili manažment každé štyri roky, bez ohľadu na to, či sa darí, nedarí, či majú rozbehnuté projekty, alebo ich práve dokončili.

Štátnym inštitúciám sa neustále menia ciele, stratégie, aj „firemná kultúra“ – alebo radšej ani nevznikajú. Najistejším spôsobom, ako v takomto prostredí ako zamestnanec alebo manažér prežiť, je čo najmenej vytrčať, neprichádzať s ničím novým a nemať privysoké ambície. Dopady na efektívnosť takto nastavenej inštitúcie sú však tragické.

Jemnejšou cestou k zlepšeniu tohto stavu je transparentnenie a odpolitizovanie personálnych výberov, striktný výber odborníkov a zmena funkčných období, aby sa čo najmenej kryli s volebnými obdobiami. Akurát, že to príliš nefunguje. Personálne otázky verejnosť zaujímajú až pri prvom škandále, nad odborníkom sa vždy znesie politický tieň nominanta

a posunutú funkčnú obdobiu je dvojsečná zbraň, ktorá vie ochrániť tragické figúry na ich stoličkách. Vedeli by sme menovať, ale nebudeme.

Preto som vyznávačom skôr tvrdšieho riešenia – odtrhnutie inštitúcií od politiky. To sa dá veľmi jednoducho ich privatizáciou (predstavte si, že by vláda vždy po voľbách menila vedenie všetkých energetických podnikov, bánk, či telekomunikácií...), alebo ešte jednoduchšie ich zrušením.

Nie je vám to po chuti? Dobré, sú tu aj ďalšie riešenia. Napríklad presunutie zodpovednosti nižšie, na samosprávy, či regióny. Kontakt medzi voličom a šéfom miestnej inštitúcie je predsa len bližší, ako v celoštátnom meradle. Alebo formálne osamostatnenie inštitúcie – vlastný rozpočet, správna rada, vlastná zodpovednosť. Príkladov je dosť, stačí sa rozhliadnuť po svete a nelipnúť na sovietskom modeli pyramídovej nomenklatury.

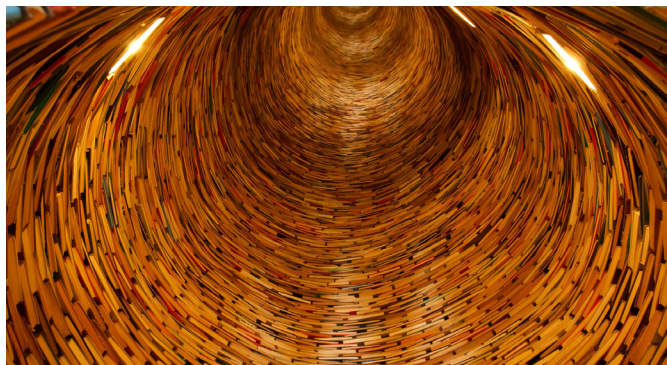
HN, 1.6. 2020

Ako spoplatniť vzdelávanie? Zdieľajme svoju budúcnosť!

Róbert Chovanculiak

Kvalitné vzdelanie je investícia mladého človeka do svojej budúcnosti – a jeho financovanie by mohlo mať aj prekvapujúce zdroje.

Keď poviete, že kvalitnejšie vzdelávanie je najlepšia investícia do budúcnosti mladého človeka, dostane sa vám oduševneného pritakávanie. Keď však navrhnete, aby si mladí ľudia túto investíciu aj sami financovali, schytáte sprážku kritiky.

Nebudem sa teraz do podrobností venovať mnohým výhodám spoplatnenia vysokoškolského vzdelávania. Že ľudia robia lepšie rozhodnutia, keď idú s kožou na trh a nesú náklady svojich rozhodnutí, alebo že bezplatné vysoké školstvo je vlastne neadresná sociálna pomoc hornej polovici bohatších Slovákov.

Skôr ma zaujíma odpoveď na asi najčastejšiu kritiku spoplatnenia vzdelávania: „Ako si ho potom budú môcť mladí ľudia dovoliť?“

Skúsenosti odinakaľ

Na túto výhradu sa dá odpovedať jednoducho. Ukážete mnohé

krajiny, kde je vzdelávanie spoplatnené a mladí ľudia tam napriek tomu hŕfne študujú na vysokých školách. Na svoju najlepšiu investíciu do budúcnosti si jednoducho požičajú peniaze.

Samozrejme, oná najlepšia investícia sa nemusí ukázať ako zisková. Všetci sme počuli príbehy o amerických študentoch, ktorí majú v rukách diplom z kulturológie, na chrbte veľký dlh a pred sebou nie príliš ružovú kariéru na zákazníckom oddelení veľkého korporátu. Tu môžeme aspoň skonštatovať, že náklady stratových investícií neboli socializované na účet daňových poplatníkov.

V skutočnosti to však väčšinou nedopadne tak zle. Aj v praxi ťažko uplatniteľné diplomy vedia plniť aspoň signalizačnú funkciu a prinesú svojmu držiteľovi šancu na lepšie zamestnanie.

Mladý človek ako startup na dvoch nohách

Zadlžovanie sa však nie je jediný spôsob, ako sa dať získať peniaze na investíciu do budúcnosti. Začínajúci podnikatelia sa nemusia spoliehať len na úvery od bánk. Môžu ísť aj za investormi a ponúknuť im podiel vo svojej firme výmenou za ich peniaze.

Toto je možnosť, ktorá mladým ľuďom ako potenciálnym študentom v praxi dlho chýbala. Nie je ľahké kúpiť si podiel na talente stredoškolača. Aj keď v teoretickej rovine o tejto možnosti písal slávny ekonóm a držiteľ Nobelovej ceny Milton Friedman už v roku 1955.

Toto sa však teraz mení. Nedávno sa objavili pokusy podnikateľov umožniť mladým ľuďom predat' podiel na príjme svojho budúceho „ja“ výmenou za prefinancovanie súčasného vzdelávania. Doslova tak môžete nakúpiť akcie mladého človeka.

Tento finančný nástroj nesie názov „dohoda o zdieľanom príjme“ (Income share agreement) a už funguje vo Veľkej Británii (StepEx) alebo USA. Princíp je jednoduchý: študent sa zaviazne, že ak mu investor prefinancuje vzdelávanie, bude mu neskôr už ako zamestnanec platiť nejaké percento zo svojich príjmov. Zvyčajne dohoda obsahuje hranicu príjmu, pod ktorú absolvent nemusí platiť nič a keď chce, môže sa za určitý poplatok „vykúpiť“.

Výhody na zamyslenie

Takýto spôsob financovania má oproti klasickému zadlžovaniu sa niekoľko výhod. Konkrétne, menej rizika a viac motivácie. Menej rizika pre absolventov, ktorým – keď si po štúdiu nenájdu hneď dobrú platenú prácu alebo si ju nenájdu vôbec – neostane v rukách Čierny Peter v podobe ťažko splatiteľného dlhu.

Pri zdieľanom príjme sa splátka absolventa bude odvíjať od toho, ako sa mu bude dariť. Keď ostane nezamestnaný alebo si nájde slabú platenú prácu, nemusí splácať žiadny dlh.

Riziko neúspechu na trhu práce teda nezaniká. Len sa presúva na investora, ktorý má preto silnú motiváciu preplatiť len kvalitné vzdelanie, ktoré absolventovi naozaj pomôže zvýšiť jeho uplatniteľnosť v praxi.

Podobne ako počiatoční investori pomáhajú start-upom,

konzultujú ich rozhodnutia a prepájajú ich s dôležitými ľuďmi; tak aj pri investovaní do budúcnosti človeka sa stávajú akýmiśi profesijnými koučmi, ktorým ozaj záleží na dobrej kariére ich aktíva. Vysvetlia potenciálnemu študentovi, že diplom z kulturológie predstavuje príliš veľké riziko a odporúčia mu vzhľadom na jeho schopnosti a situáciu na trhu práce nejakú racionálnejšiu voľbu.

Špeciálne je tento spôsob financovania vzdelávania vhodný pre študentov z chudobnejších rodín, ktorí nemajú zdroje ani potrebné známosti na štúdium a rozbehnutie kariéry.

Zapojiť aj školy

Výhody zdieľaného príjmu sa ešte znásobia, keď pod jednu strechu prejde investor aj poskytovateľ vzdelávania. V takejto situácii sú ešte lepšie zladené motivácie nielen vybrať, ale aj poskytnúť užitočné a kvalitné vzdelanie.

Školy, v ktorých platí študent dlhom, nenesú žiadnu priamu zodpovednosť za to, čo sa študent naučí – v zásade ich to nezaujíma. Sústredia sa hlavne na selekciu medzi lepšími a horšími študentmi cez rôzne testy, skúšky alebo záverečné práce. Tým lepším následne odovzdajú „pečiatku na čelo“ v podobe diplomu.

Naopak, ak škola investuje do vzdelávania cez zdieľaný príjem, tak je jej ziskovosť priamo závislá od úspechu absolventa na trhu práce. Za takýto podmienok si dvakrát rozmyslí, či a čo bude učiť.

Prípad Lambda School

A nejde len o teoretické filozofovanie. V Kalifornii rastie popularita start-upu s názvom Lambda School. Táto škola poskytuje intenzívne online kurzy programovania. Celý kurz trvá 9 mesiacov a svojou štruktúrou sa podobá skôr na zamestnanie. Za počítač si študent sadá každý pracovný deň od ôsmej rána do piatej poobede a vyvíja skutočné aplikácie ako súčasť vývojárskeho tímu. Výsledky tohto pracovného kempu sú zatiaľ výborné. Až 86 percent ich absolventov si do 180 dní našlo prácu v IT fachu, kde zarábajú v priemere viac ako 5-tisíc dolárov mesačne.

A koľko za tento super kurz študenti zaplatia? Ak im kurz nepomôže a nezamestnajú sa, tak nič a po piatich rokoch im záväzok zanikne. Ak sa zamestnajú, ale budú zarábať menej ako 4 160 USD mesačne, tak znova nič. Len v prípade, že si absolvent nájde dobre platenú prácu, bude dva roky platiť 17 percent zo svojej mzdy. Maximálne však 30-tisíc dolárov.

Nedávno Lambda spustila dodatočnú službu štipendií, ktoré pomôžu študentom preklenúť ťažké obdobie 9 mesiacov, keď nemôžu pracovať, ale musia z niečoho žiť. Porovnajme si to so študentami klasických univerzít, ktorí zvyčajne absolvujú 60 takýchto mesiacov.

Byrokracia v Kalifornii a pokrok bez povolenia

Ani Lambda School to však nemá také jednoduché. Okrem zákazníkov musí bojovať aj o povolenky od úradníkov. Kalifornský úrad pre vyššie vzdelávanie udelil nedávno start-upu stopku. V liste ho vyzval, aby okamžite prestal s učením, nabieraním nových žiakov a odpojil si telefón. To všetko preto, lebo start-

up vraj nedostal tú správnu pečiatku. Jeho zakladateľom bolo totižto v úvode povedané, že keďže nemajú fyzické triedy, nemusia sa registrovať na úrade. Úradníci však mali iný názor.

Lambda School tak v týchto týždňoch podala prihlášku; jej opečiatkovanie úradníkmi má však trvať až 6 mesiacov. Dovtedy bude Lambda School súčasťou fenoménu „pokrok bez povolenia“, ktorý popisujem v rovnomennej knihe.

Až čas ukáže, či je táto inovácia v oblasti spoplatnenia vzdelávania životaschopná a či priláka potrebnú masu investorov, vzdelávacích inštitúcií a hlavne študentov. Na Slovensku by to však takýto start-up mal pravdepodobne ťažké. Tu sa stále hráme na to, že investícia do súkromnej kariéry človeka je služba, na ktorú sa mu majú všetci ostatní poskladať.

Výsledkom je, že vznikajú rôzne sekundárne problémy ako nízka kvalita vzdelávania, množstvo ťažko uplatniteľných odborov, absolventi, ktorí na svoju prácu nepotrebovali vysokú školu, alebo lekári, ktorých chcú politici spätne pokutovať za rozhodnutie zamestnať sa v zahraničí.

Trend, 8.5. 2020

Svet obchádza strašidlo štátnej pomoci

Martin Vlachynský

Predstavte si mesto, v ktorom sú tri pneuservisy. Každý si účtuje za výmenu pneumatík 20 eur. Avšak dva z nich z tejto sumy musia odrátať 5 eur a tie poslať tretiemu konkurentovi.

Že by to dlho tých dvoch nebavilo? Máte pravdu. Napriek tomu to politici veľmi radi skúšajú. Niekedy chcú pomôcť štátnemu podniku, ktorý nedokáže obstáť zoči-voči efektívnejším súkromným konkurentom. Inokedy posielajú peniaze síce súkromným, ale spriatelovým firmám svojich kamarátov, či sponzorov. Mnoho krát posielajú peniaze tam, kde cítia voličské hlasy – keď hrozí prepúšťanie, predaj inému investorovi, alebo vtedy, keď môžu pred kamerami prestrihnúť pásku na novej výrobnej hale.

Takéto konanie ohrozuje samotné základy fungovania trhového hospodárstva. Štát by totiž mohol zničiť ľubovoľnú spoločnosť, alebo ovládnuť odvetvie len tým, že by vybranej spoločnosti posielal zdroje vybrané na daniach a tým mu poskytoval konkurenčnú výhodu. V takom svete nemá zmysel snažiť sa

naplniť potreby zákazníka, ale len potreby politika. Aby sa to dialo čo najmenej, existujú pomerne prísne a komplexné pravidlá o štátnej pomoci uplatňované naprieč vyspelým svetom. Len v EÚ [databáze](#) oznámených, či vyšetovaných prípadov štátnej pomoci nájdeme za posledných 20 rokov nie menej ako 33 000 takýchto prípadov.

Ekonomická kríza, ktorá od minulého roka nenápadne čakala za bučkom, dostala počas pandémie konskú dávku steroidov. Vlády nad ekonomickými číslami upadajú do paniky a uvoľňujú zábrany. Všetko sa stáva vedľajším, prvoradá je rýchlosť, akou posielajú peniaze do ekonomiky. Hrozí, že jednou z obetí vírusu sa stanú aj pravidlá štátnej pomoci. Európska komisia [uvoľnila niektoré doterajšie pravidlá](#) štátnej pomoci. Vraj dočasne, ale hrozí, že priehrada sa pretrhne.

Politici si veľmi rýchlo a ľahko môžu zvyknúť na moc rozhodovať o bytí a nebytí firiem. Rozhodovať o „strategických záujmoch“ lepšie, než občan-spotrebiteľ. V druhom slede štátnej pomoci prichádza vstup štátu do súkromných firiem. Ved' keď pošlem peniaze (ktoré som síce vybral od daňovníkov s iným účelom, ale o tom ticho), mám predsa právo aj rozhodovať! Ekonomika sa tak nenápadne posúva viac smerom k hospodárskemu systému, aký poznáme z niektorých bývalých satelitných krajín Sovietskeho zväzu, či z krajín tretieho sveta. Systému, kde je pre podnikateľa dôležitejšia priazeň politika, ako priazeň spotrebiteľa. Nazad do sveta, z ktorého sme len nedávno, pomaly a opatrne ako-tak vycúvali. Tentokrát nám však môžu robiť spoločnosť aj mnohé západné štáty.

Postoj, 28.5. 2020

Evidenčné čísla treba vyliečiť komplexne

Martin Vlachynský

Príbeh o nákupe plechových tabuliek s Evidenčným číslom vozidla (EČV) napísal pred pár dňami ďalšiu kapitolu.

Dnes už je symbolom neefektívneho verejného obstarávania. Po 25 rokoch sa vyplytvané milióny zmenili už na mnoho desiatok miliónov eur. Ani roky upozorňovania zo strany verejnosti, think tankov a médií na tom dosiaľ nič nezmenili.

Šanca, že prebehne riadne výberové konanie na dodávateľa, [po zmene vlády narástla](#). Bolo by však premeškanou príležitosťou obmedziť sa len na transparentné hľadanie dodávateľa v starom systéme. Daňový poplatník môže v týchto ťažkých časoch

ušetriť ešte viac, ak by sa systém evidencie vozidiel komplexne zreformoval. Práve teraz je vhodný čas, skôr, než si štát zaviazne ruky novou (hoci transparentne dohodnutou) zmluvou.

Tejto reforme sme v roku 2018 venovali publikáciu Efektívnejšia a lacnejšia evidencia vozidiel. Môžete si ju stiahnuť na stránke [iness.sk v sekcii publikácie](#). Je aktuálna aj dnes.

Identifikovali sme v nej možné ročné úspory v hodnote 8 miliónov eur v priamych nákladoch a minimálne 800 000 eur v spoločenských nákladoch (ušetrený čas). Tieto úspory by bolo možné dosiahnuť reformou v troch krokoch:

Naviazanie EČV na vozidlo: Neustála výmena tabuliek EČV je zbytočná a veľmi drahá. V minulých rokoch čoraz viac štátov prešlo k trvalému priradeniu EČV k vozidlu, podobne ako je občanovi priradené rodné číslo. Súčasný spôsob obstarávania tabuliek EČV je naviac extrémne nákladný napríklad v porovnaní s Českou republikou a stál daňovníkov už desiatky miliónov eur.

Upustenie od niektorých činností: Niektoré činnosti (napr. obhliadky vozidla v určitých situáciách) majú nejasný cieľ a zbytočne zaberať čas občanom aj príslušným pracovníkom. Diskutovať by sa malo aj od úplného upustenia osobnej návštevy úradu, napríklad vo Veľkej Británii je možný prepis vozidla na diaľku.

Presun kompetencií evidencie vozidiel do civilnej sféry: Príslušník polície je pomerne drahá odborná pracovná sila. Zapojenie stoviek policajtov do výkonu jednoduchých administratívnych úkonov je plytvaním. Slovensko je jedným z posledných troch štátov EÚ, ktoré nemajú agendu evidencie vozidiel v civilnej sfére. Presun tejto kompetencie na civilnú sféru by neznamenal revolúciu, nakoľko už dnes časť výkonov zabezpečujú Odbory cestnej dopravy.

blog SME, 8.6.2020

Publikácie

Proti zákazu nedeľného predaja

INESS v reakcii na rozbiehajúcu sa diskusiu o trvalom uzavretí maloobchodných prevádzok v nedeľu pripravil novú publikáciu s názvom **Proti zákazu nedeľného predaja**.

Konštatujeme v nej, že v súčasnosti platia nejaké obmedzenia na otváracie hodiny pre maloobchod v 13 členských štátoch EÚ. V posledných 20 rokoch však prišlo k sérii deregulácií týchto obmedzení vo viacerých krajinách. To umožnilo podrobnejšie skúmanie ich dopadov.

Ekonomické argumenty hovoria jednoznačne proti zatvoreniu obchodov v nedeľu. Zákaz nedeľného predaja spôsobuje:

- Zníženie zamestnanosti
- Zníženie dostupnosti čiastočných úväzkov
- Zníženie čistej mzdy zasiahnutých zamestnancov
- Nižšie tržby a nižší výber DPH
- Menej efektívne využitie kapitálu
- Zmenu cien niektorých produktov smerom hore aj dole
- Zánik niektorých obchodníkov
- Vyššie vedľajšie náklady pre spotrebiteľov

Ak sú hlavným argumentom spoločenské dopady, politici by mali svoje tvrdenia podprieť faktickými argumentmi o tom, že nedeľný predaj nejakým zásadným spôsobom škodí spoločnosti. Nie je tiež jasné, prečo sa politici zameriavajú len na maloobchod – ak sú argumenty spoločenské, mali požadovať aj zákaz nedeľnej práce v iných službách, či v priemysle. Takto cez obmedzenie obchodu cieľia len niečo vyše 2 % pracovnej sily na Slovensku.

Slovensko je demokratickou krajinou, ktorej hospodárstvo je založené na trhových princípoch, kde má prednosť dobrovoľná dohoda slobodných ľudí, nie regulácie, zákazy a príkazy. Iniciatívu na zákaz nedeľnej práce v maloobchode preto odmietame.

Všetky argumenty podrobne rozoberáme v publikácii Proti zákazu nedeľného predaja, ktorú si môžete stiahnuť na webe iness.sk v sekcii publikácie.

Zvyšovanie dôchodkov na rast cien sociálnych služieb nestačí

INESS Inštitút ekonomických a spoločenských analýz a SOCIA - Nadácia na podporu sociálnych zmien dnes na seminári pre novinárov zverejnil spoločnú publikáciu s názvom **Zvyšovanie dôchodkov na rast cien sociálnych služieb nestačí**.

V publikácii upozorňujeme, že štandardné zvyšovanie starobných dôchodkov vedie počas života dôchodcu k nižšej dostupnosti sociálnych služieb. Napríklad v období 2015-2018 klesol počet hodín nedotovanej opatrovateľskej služby, ktorú si mohol dôchodca zaplatiť, zo 77 na 70 hodín mesačne.

Príčinou tohto poklesu je rozdielne tempo rastu mzdových nákladov v sociálnych službách a dôchodcovej inflácie, ktorá je určujúca pre zvyšovanie starobných dôchodkov. Vláda sa však vo svojom programovom vyhlásení zaviazala zvýšiť adresnosť financovania sociálnych služieb a zlepšiť dostupnosť komunitných služieb.

Chýbajúce zdroje ale nie je možné zabezpečiť štedrejšou valorizáciou dôchodkov, nakoľko dôchodkový systém je už dnes vysoko deficitný. V publikácii konštatujeme nasledovné:

- Zvyšovanie dostupnosti sociálnych služieb sa musí udiť prostredníctvom adresných dávok určených odkázaným osobám.
- Rastúce ceny sociálnych služieb budú vytvárať tlak na dodatočné verejné zdroje.
- Zabezpečenie primeraných sociálnych služieb bude vyžadovať aj vyššiu spoluúčasť občanov.

Všetky tieto opatrenia budú mať dopad na verejné a súkromné financie, preto je potrebné, aby sa o nich začalo intenzívne verejne diskutovať. Publikácia je naším príspevkom do tejto diskusie. Prečítať a stiahnuť si ju môžete na webe iness.sk v sekcii publikácie.

Projekty a podujatia

Ekonómia na doma

Koronavírus zastavil fungovanie firiem a úradov, zatvoril brány škôl, no rozhodne nezastavil všetky možnosti vzdelávania. V INESS sme sa rozhodli spracovať pre učiteľov ekonómie a občianskej náuky kapitoly z učebnice Ekonómia v 31 hodinách. Každá téma obsahuje niekoľko základných vysvetlení a pojmov, video a tiež online test. Poslednou časťou je spracovanie eseje na tému danej kapitoly. Témy budeme zverejňovať vždy na webe, test bude dostupný pre všetkých registrovaných učiteľov v tohtoročnej Ekonomickej olympiáde.

Pokiaľ ste sa tento rok nestihli zapojiť do olympiády, zaregistrujte sa a my Vám budeme každý týždeň posilať aktuálne informácie k novej ekonomickej téme a heslo do online testu pre vašich študentov.

Témy, ktoré ponúkame v sekcii „Ekonómia na doma“ v najbližších týždňoch (témy zverejnené v čase editovania nájdete aj pod hyperlinkom):

1. Úloha ekonómie
2. Ako funguje trh (1. časť)
3. Ako funguje trh (2. časť)
4. Osobné financie (1. časť)
5. Osobné financie (2. časť)
6. Podnikanie a konkurencia
7. Ekonómia a štát (1. časť)
8. Ekonómia a štát (2. časť)
9. Medzinárodný obchod (1. časť)
10. Medzinárodný obchod (2. časť)

Ekonómia v 31 hodinách je medzinárodne ocenená učebnica ekonómie pre stredoškôľakov. Získala prestížne ocenenie London book fair a tiež Templeton Freedom Award. Táto moderná učebnica ponúka didakticky dôsledne spracované základné učivo potrebné pre rozvíjanie ekonomického a podnikateľského myslenia žiakov stredných škôl a napĺňa obsahové štandardy ŠVP v oblasti ekonomického vzdelávania.

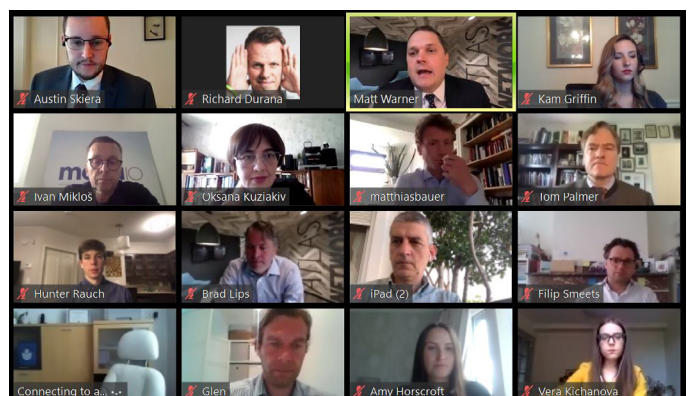
Objednať si ju môžete od vydavateľstva [Expol Pedagogika](#).

INESS na Europe Liberty Forum

Začiatkom mája sa malo v ukrajinskom Kyjeve uskutočniť The Europe Liberty Forum organizované tamjšou Economic Freedoms Foundation a americkým [Atlas Network](#). COVID19 však aj túto medzinárodnú konferenciu presunul do online priestoru.

[Europe Liberty Forum Online](#) sa uskutočnilo za účasti stoviek zástupcov think tankov a akademickej obce z celej Európy a USA v dňoch 12-13. mája 2020 na platforme Zoom. INESS na ňom reprezentovali Monika Budzák, Ina Sečíková a Richard Ďurana.

Popri témach ako Future of Trade and Travel in Europe, Populism and Crisis alebo Powerful Pivots during a Pandemic odzneli aj inšpiratívne postrehy v paneloch Fundraising in a Time of Crisis, či Opportunities for the Freedom Movement.

INESS publikácie

Index zamestnávania 2020 porovnáva pružnosť zamestnávania. Krajiny, kde je nízka pružnosť zamestnávania, obyčajne čelia vyššej miere nezamestnanosti. Cieľom zostavovateľov indexu je rozšíriť verejnú diskusiu o regulácii zamestnávania.

Publikácia **Trojitého zásahu minimálnej mzdy** analyzuje jej vplyv v rámci Slovenskej ekonomiky. Navrhujeme skrotiť politické. Navrhujeme v nej za stavi pretekajúce sa v zvyšovaní minimálnej mzdy naviazaním jej rastu na rast produktivity práce.

Publikácia **Kol'ko stojí ľudský život?** obsahuje prierezový pohľad na to, ako ekonomia ráta hodnotu ľudského života a ako sa tieto výpočty aplikujú na ekonomické náklady pandémie COVID19 v niektorých štátoch.

V publikácii **Proti zákazu nedeľného predaja** konštatujeme, že v súčasnosti platia nejaké obmedzenia na otváracie hodiny pre maloobchod v 13 členských štátoch EÚ. V posledných 20 rokoch však prišlo k sérii deregulácií týchto obmedzení vo viacerých krajinách.

Aké opatrenia musíme začať plánovať teraz, aby sa naše školstvo zlepšovalo aj dlhodobu? Práve na túto otázku sa snaží načrtnúť odpovede naša nová publikácia INESS na Tému - **Čo potrebuje naše školstvo (teraz, ale aj o dekádu)**.

V publikácii upozorňujeme, že štandardné zvyšovanie starobných dôchodkov vedie počas života dôchodcu k nižšej dostupnosti sociálnych služieb. Napríklad v období 2015-2018 klesol počet hodín nedotovanej opatrovateľskej služby, ktorú si mohol dôchodca zaplatiť, zo 77 na 70 hodín mesačne.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnávať. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

Medzinárodne oceňovaná učebnica **Ekonomia** v 31 hodinách reflektuje aktuálne potreby rozvíjania ekonomického myslenia, určená pre žiakov stredných škôl. Učebnica je spracovaná ako základný učebný text na podporu osvojovania, porozumenia a upevňovania vedomostí a zručností z oblasti základov ekonomického myslenia, ktoré žiaci majú získať na stredných školách.

RÓBERT CHOVCANULIAK: POKROK BEZ POVOLENIA

Kniha **Pokrok bez povolenia** je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvy kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knží) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.